

ТИПОЛОГІЯ ПРОФІЛІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СТРЕСОВИХ УМОВАХ: РЕЗУЛЬТАТИ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

TYPOLOGY OF PSYCHOLOGICAL READINESS PROFILES OF FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR DECISION-MAKING UNDER STRESS: RESULTS OF CLUSTER ANALYSIS

У статті представлено результати емпіричного дослідження типології профілів психологічної готовності студентів-магістрів психології до прийняття рішень у стресових умовах. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підготовки психологів-практиків до роботи в умовах воєнного стану, що передбачає високий рівень стресу при роботі з травмованим населенням, військовослужбовцями та внутрішньо переміщеними особами. На вибірці 287 студентів-магістрів з 6 українських закладів вищої освіти (листопад 2023 – травень 2024) методом *k-means* кластерного аналізу виявлено три якісно відмінні профілі готовності: «вразлива компетентність» (24,7%, $n = 71$), «функціональна адаптованість» (56,4%, $n = 162$) та «резилієнтна майстерність» (18,8%, $n = 54$). Профілі статистично значущо відрізняються за когнітивним компонентом (гнучкість мислення, толерантність до невизначеності), емоційно-регулятивним компонентом (стресостійкість, труднощі емоційної регуляції, психологічний дистрес), мотиваційно-вольовим компонентом (професійна самоефективність, копінг-стратегії) та ефективністю професійних рішень у стресових ситуаціях ($p < .001$ для всіх показників). Профіль «вразлива компетентність» характеризується ефективністю рішень нижче мінімально прийнятного порогу для безпечної практики ($M = 32.1$ з 60 балів), що вказує на критичну потребу в інтенсивній підготовці. Виявлена типологія обґрунтовує необхідність диференційованого підходу до підготовки майбутніх психологів з трьома цільовими траєкторіями: інтенсивна підготовка з акцентом на емоційну регуляцію (75 годин), базова програма розвитку когнітивної гнучкості (60 годин) та поглиблена програма з менторською роллю (45 годин). Теоретична новизна полягає у переході від варіаблецентричного до персонцентричного підходу, що дозволяє розглядати компоненти готовності як цілісні конфігурації різних типів майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна готовність, прийняття професійних рішень, стресові умови, майбутні психологи, кластерний аналіз, типологія профілів, стресостійкість.

The article presents the results of an empirical study of the typology of psychological readiness profiles of psychology Master's students for decision-making under stressful conditions. In the context of martial law in Ukraine, psychologists face the necessity of making professional decisions under high pressure while working with traumatized populations, which actualizes the problem of purposeful stress resilience development during professional training. Using *k-means* cluster analysis on a sample of 287 Master's students in psychology from 6 Ukrainian higher education institutions, three qualitatively distinct readiness profiles were identified: «vulnerable competence» (24.7%), «functional adaptability» (56.4%), and «resilient mastery» (18.8%). The profiles differ statistically significantly across cognitive components (cognitive flexibility, tolerance for uncertainty), emotional-regulatory components (stress resilience, emotion regulation difficulties, psychological distress), motivational-volitional components (professional self-efficacy, coping strategies), and effectiveness of professional decision-making ($p < .001$). The critical vulnerability of one quarter of students (decision-making effectiveness $M = 32.1$, below the threshold for safe practice) indicates a systemic gap in educational programs. The identified typology substantiates the necessity of a differentiated approach with three training trajectories: an intensive programme for the vulnerable profile (75 hours, VR simulations, biofeedback, individual supervision), a basic program for the adaptive profile (60 hours, cognitive training, group supervision), and an advanced program for the resilient profile (45 hours, mentoring role, complex cases). The practical value lies in creating a diagnostic foundation for personalised educational pathways. The theoretical novelty consists in the transition from a variable-centered to a person-centered approach that considers readiness components as holistic configurations of different types of professionals.

Key words: professional readiness, professional decision-making, stressful conditions, future psychologists, cluster analysis, profile typology, stress resilience.

УДК 159.9.072.432:159.947:159.923.2
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.83.2.27>
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Медвідь І.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра теоретичної
та консультативної психології
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
ORCID ID: 0009-0005-4875-3217

Професійна діяльність психолога-практика характеризується необхідністю приймати відповідальні професійні рішення в умовах невизначеності, дефіциту часу та високого стресу, що робить психологічну готовність до прийняття рішень у стресових умовах однією з ключових професійно важливих якостей фахівця. В умовах воєнного стану в Україні студенти-психологи стикаються з необхідністю надавати психологічну допо-

могу травмованому населенню, військовослужбовцям, внутрішньо переміщеним особам уже під час навчання. Водночас традиційні програми підготовки переважно орієнтовані на когнітивно-теоретичну підготовку, приділяючи недостатню увагу цілеспрямованому розвитку стресостійкості та здатності приймати ефективні рішення під тиском.

Класичні моделі прийняття рішень [10; 14] встановили закономірності обмеженої раціональності

та когнітивних упереджень під тиском. Нейрокогнітивні дослідження [1; 2] розкрили механізми впливу стресу на префронтальну кору, що порушує виконавчі функції та знижує якість рішень. Трансакційна модель стресу [11] пояснює індивідуальні відмінності через когнітивне оцінювання ситуації та копінг-ресурси особистості. Важливим є підхід до професійної готовності як інтегративної характеристики, що поєднує когнітивний (гнучкість, толерантність до невизначеності), емоційно-регулятивний (стресостійкість, емоційна регуляція), мотиваційно-вольовий (професійна самоефективність, копінг) компоненти [3; 5; 9; 13].

Попри багатий теоретичний фундамент, домінує варіаблецентричний підхід: дослідники вивчають окремі предиктори ефективності рішень, але не розглядають їх як цілісні конфігурації різних типів фахівців. Персоноцентричний підхід через кластерний аналіз дозволяє виявити якісно відмінні профілі студентів з різними паттернами сильних та слабких сторін, що може стати основою для диференційованих програм підготовки. Водночас емпірично обґрунтовані типології профілів готовності майбутніх психологів до прийняття рішень у стресових умовах наразі відсутні.

Мета статті – виявити та описати типологію профілів психологічної готовності студентів-магістрів психології до прийняття рішень у стресових умовах на основі кластерного аналізу емпіричних даних. Завдання дослідження:

1) здійснити кластерний аналіз вибірки студентів-магістрів психології за показниками когнітивного, емоційно-регулятивного, мотиваційно-вольового компонентів готовності та ефективності професійних рішень;

2) виявити оптимальну кількість профілів та описати їх якісні характеристики;

3) встановити статистичну значущість відмінностей між профілями за ключовими показниками готовності;

4) проінтерпретувати виявлені профілі в контексті існуючих теоретичних моделей професійної компетентності та прийняття рішень у стресових умовах;

5) сформулювати практичні рекомендації щодо диференційованого підходу до підготовки студентів різних профілів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження проведено у період з листопада 2023 до травня 2024 року і охопило 287 магістрантів психологічних спеціальностей із шести університетів України, розташованих у трьох географічних зонах: південній (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Одеський національний економічний університет), центральній (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Державний торговельно-економічний університет) та східній (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). Регіональна

диверсифікація вибірки дозволила врахувати відмінності в умовах професійної підготовки залежно від інтенсивності впливу воєнного стану на освітній процес, що забезпечило екологічну валідність результатів. Дослідження виконано на засадах добровільності та інформованої згоди учасників за дотримання етичних стандартів, затверджених комісіями університетів-учасників.

Використано комплекс стандартизованих методик для оцінки компонентів готовності: стресостійкість (CD-RISC-25; К. Коннор та Дж. Девідсон [7]), когнітивна гнучкість (CFS; М. Мартін і Р. Рубін [13]), інтолерантність до невизначеності – реверсивний показник (IUS-12; Р. Карлтон та колеги [4; 5]), емоційна дисрегуляція (DERS-PS; К. Гратц і Л. Ромер [8]), копінг-стратегії з диференціацією адаптивних та дезадаптивних форм (Brief COPE; К. Карвер [6]), актуальний психологічний дистрес (DASS-21; П. Ловібонд і С. Ловібонд [12]). Ефективність професійних рішень оцінювалася через авторську процедуру аналізу відповідей на сім кейсів-сценаріїв, що відтворюють критичні ситуації психологічної практики (суїцидальний ризик, межі компетентності, порушення професійних меж, конфіденційність, кризове втручання, культурна сенситивність, конфлікт інтересів). Експертне оцінювання здійснювалося за шістьма критеріями: ідентифікація проблеми, варіативність стратегій, етична адекватність, рефлексія обмежень, використання ресурсів, обґрунтованість вибору (діапазон 0–420 балів, міжекспертна узгодженість ICC = 0.87).

Респондентів просили сформулювати та аргументувати власне рішення щодо кожної ситуації. Експертна оцінка відповідей здійснювалася трьома фахівцями-психологами з супервізійним досвідом за шістьма параметрами: ідентифікація проблеми та етичних дилем, продукування альтернатив, етична адекватність, усвідомлення власних меж компетентності, залучення професійної підтримки, логічність обґрунтування (0–10 балів кожен параметр, сумарно 0–420 балів; міжекспертна узгодженість ICC = 0.87).

Типологію профілів виявлено методом k-means у *Jamovi* v2.2.5 на основі семи стандартизованих показників: стресостійкості, когнітивної гнучкості, толерантності до невизначеності (реверсований), труднощів емоційної регуляції (реверсований), професійної самоефективності, адаптивного копіngu та ефективності рішення у кейсах. Тестування моделей з 2–5 кластерами показало, що трикластерне рішення оптимально поєднує статистичну якість (силует-коефіцієнт = 0.68) та змістовну інтерпретованість. Міжгрупові відмінності верифіковано однофакторним ANOVA з корекцією Бонферроні.

Кластерний аналіз виявив оптимальне рішення з трьома профілями, що пояснює 64,2% загальної дисперсії даних. Профілі статистично значущо відрізняються за всіма кластероутворюючими змінними ($p < .001$, див. Таблицю 1) та демонстру-

ють високу якість класифікації (силует-коефіцієнт = 0.68, що вказує на добру сепарацію кластерів). Розподіл вибірки за профілями є нерівномірним: найчисельнішим є профіль «функціональна адаптованість» (56,4%, $n = 162$), що становить більше половини вибірки; профіль «вразлива компетентність» охоплює чверть студентів (24,7%, $n = 71$); найменшим є профіль «резилієнтна майстерність» (18,8%, $n = 54$). Ця нерівномірність розподілу має важливе практичне значення: вона вказує на те, що більшість студентів перебувають у «сірій зоні» середньої готовності, тоді як крайні полюси (низька та висока готовність) є відносно рідкісними. Порівняльну характеристику профілів за ключовими показниками представлено в Таблиці 1. Нижче наводимо детальний якісний опис кожного профілю з інтерпретацією психологічного значення виявлених паттернів.

Профіль 1: «Вразлива компетентність» (24,7%, $n=71$). Для цього профілю характерна парадоксальна комбінація: академічна успішність у спокійних умовах поєднується з різким погіршенням функціонування під стресом. Когнітивні показники знижені (гнучкість $M=46.8$, толерантність до невизначеності $M=38.2$), що інтерпретується як емоційна блокада когнітивних ресурсів під тиском дистресу, а не як інтелектуальний дефіцит. Критичною є ефективність професійних рішень

($M=32.1$), що нижче порогу безпечної практики: якісний аналіз виявляє етичні сліпі зони, ризики ретравматизації клієнта, імпульсивні рішення. Емоційно-регулятивна сфера характеризується дисфункціональним дистресом (депресія $M=16.8$, тривога $M=14.2$, стрес $M=18.4$), що створює самопідсилювальну петлю: стрес руйнує регуляцію, це посилює стрес. Домінують дезадаптивні стилі рішень – прокрастинація та уникнення. Студенти цієї групи потребують інтенсивної підтримки з можливим тимчасовим обмеженням самостійної практики.

Профіль 2: «Функціональна адаптованість» (56,4%, $n=162$). Найчисленніший профіль представляє нормативну компетентність: базово достатню для типових ситуацій, але вразливу до екстремальних стресорів. Когнітивні показники середнього рівня (гнучкість $M=53.2$, толерантність $M=44.8$) забезпечують адекватне функціонування за помірного стресу, але можуть тимчасово знижуватися під додатковим тиском. Ефективність рішень ($M=38.4$) прийнятна для супервізованої практики: студенти розпізнають етичні дилеми, генерують 2-3 альтернативи, демонструють базову рефлексію, але потребують підтримки для складних випадків. Емоційна регуляція помірно утруднена ($M=82.6$), дистрес керований (депресія $M=10.2$, тривога $M=8.6$, стрес $M=11.8$). Пильний

Таблиця 1

Порівняльна характеристика трьох профілів готовності

Показник	Профіль 1 «Вразлива компетентність» (24.7%, $n = 71$)	Профіль 2 «Функціональна адаптованість» (56.4%, $n = 162$)	Профіль 3 «Резилієнтна майстерність» (18.8%, $n = 54$)
КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ			
Когнітивна гнучкість	$M = 46.8$	$M = 53.2$	$M = 58.6$
Толерантність до невизначеності	$M = 38.2$	$M = 44.8$	$M = 49.4$
ЕМОЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНИЙ			
Труднощі емоційної регуляції	$M = 94.2$	$M = 82.6$	$M = 71.4$
Стресостійкість (CD-RISC)	Низька	Середня	Висока
Депресія (DASS-21)	$M = 15.8$	$M = 10.2$	$M = 5.4$
Тривога (DASS-21)	$M = 14.2$	$M = 8.6$	$M = 5.2$
Стрес (DASS-21)	$M = 18.4$	$M = 11.8$	$M = 7.2$
ЕФЕКТИВНІСТЬ РІШЕНЬ			
Загальна ефективність (0–60)	$M = 32.1$ (нижче порогу)	$M = 38.4$ (прийнятно)	$M = 44.6$ (близько до max)
Генерація альтернатив	1–2 стратегії	2–3 стратегії	4–6 стратегій
Розпізнавання етичних дилем	Сліпі зони	Розпізнають, потребують супервізії	Тонкі нюанси
СТИЛІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ			
Домінуючий стиль	Прокрастинація, уникнення	Пильний ($M = 8.8$), ситуативно дезадаптивний	Пильний ($M = 10.4$), стабільний
ХАРАКТЕРИСТИКА	Парадоксальна комбінація академічної успішності та функціональної вразливості	Нормативна компетентність, вразлива до екстремальних стресорів	«Золотий стандарт», потенційні взаємне менторство

Примітка. Усі відмінності між профілями статистично значущі на рівні $p < .001$ (ANOVA з post-hoc тестами Бонферроні). F – значення F-критерію; p – рівень значущості.

стиль рішень домінує, хоча під тиском можливі епізоди дезадаптивних стратегій. Ця група є основною аудиторією програм підготовки: має достатній базовий рівень для розвитку та потенціал переходу до вищого профілю за систематичного тренінгу.

Профіль 3: «Резилієнтна майстерність» (18,8%, n=54). Цей профіль представляє еталон професійної готовності: стабільну високу ефективність незалежно від інтенсивності стресу. Когнітивні показники максимальні (гнучкість $M=58.6$, толерантність $M=49.4$), що відображає звільнення когнітивних ресурсів завдяки ефективній емоційній регуляції. Ефективність рішень наближається до максимуму ($M=44.6$): студенти розпізнають тонкі етичні нюанси, генерують 4–6 альтернатив з усвідомленням їхніх переваг та обмежень, адекватно оцінюють межі компетентності, проактивно використовують супервізію як ресурс розвитку. Емоційна регуляція ефективна (труднощі $M=71.4$), дистрес мінімальний (депресія $M=6.4$, тривога $M=5.2$, стрес $M=7.2$), але наявність помірного стресу підтверджує: стресостійкість означає не відсутність стресу, а здатність функціонувати попри нього. Пильний стиль рішень стабільно домінує навіть під екстремальним тиском. Студенти цього профілю можуть виконувати менторську роль для інших груп.

Узагальнюючи опис трьох профілів, ми інтерпретуємо їх не як фіксовані «типи особистості», що визначаються генетикою чи ранньою історією розвитку, а як динамічні стани, що можуть змінюватися під впливом систематичних втручань. Виявлена типологія є не діагнозом, а діагностичною основою для цільового розвитку: профілі – це точки на континуумі розвитку професійної компетентності, де перехід від «вразливої» до «функціональної» та далі до «резилієнтної» компетентності є реалістичною метою формувальних програм, підкріпленою цільовими втручаннями у специфічні дефіцити кожної групи.

Виявлена типологія реалізує персоноцентричний підхід, розглядаючи компоненти готовності як цілісні конфігурації різних типів фахівців, а не ізольовані предиктори. Це узгоджується з розумінням професійної компетентності як системної якості з синергетичною, а не адитивною взаємодією компонентів [3].

Типологія уточнює класичну теорію обмеженої раціональності [14]: перехід від оптимізаційних до задовільняючих стратегій під стресом є не універсальним, а диференційованим. Профіль «резилієнтна майстерність» зберігає складні аналітичні стратегії під тиском, «функціональна адаптованість» переходить до спрощених (2-3 альтернативи), «вразлива компетентність» демонструє колапс аналізу з імпульсивністю або уникненням. Це вказує: індивідуальні відмінності у стресостійкості можуть модерувати якість рішень сильніше за ситуативні фактори.

Результати доповнюють нейрокогнітивні моделі [1; 2] індивідуальними відмінностями у вразли-

вості префронтальних функцій до стресу: профіль «вразлива компетентність» характеризується підвищеною вразливістю, «резилієнтна майстерність» – резистентністю. Типологія також розвиває трансакційну модель [11], виявляючи різні паттерни когнітивного оцінювання: катастрофізацію загроз у першому профілі, реалістичне оцінювання у другому, сприйняття стресу як виклику у третьому.

Критична вразливість чверті студентів (ефективність рішень нижче порогу безпечної практики) вказує на системну прогалину освітніх програм. Традиційний підхід однакової підготовки залишає 24,7% майбутніх психологів неготовими до практики в стресових умовах, що створює етичні ризики для клієнтів, особливо в умовах воєнного стану.

Ми пропонуємо диференційовану систему підготовки з трьома траєкторіями відповідно до профілів готовності. Для профілю «вразлива компетентність» розроблено інтенсивну програму (75 год): емоційна регуляція (DBT-техніки, майндфулнес), VR-симуляції стресових ситуацій, біофідбек-тренінг саморегуляції, щотижнева індивідуальна супервізія. Підготовка має передувати допуску до клієнтської роботи для формування базового рівня стресостійкості у безпечних умовах.

Для профілю «функціональна адаптованість» показана базова програма (60 год): розвиток когнітивної гнучкості, толерантності до невизначеності через неоднозначні кейси, тренінг прийняття рішень під тиском часу, групова рефлексивна практика. Акцент на стабілізації ефективності, а не компенсації дефіцитів.

Для профілю «резилієнтна майстерність» рекомендовано поглиблену програму (45 год): реєр-менторство, складні професійні кейси (етичні дилеми, множинна травма), розвиток дослідницьких та супервізорських навичок.

Принципово важливим є розвивальний, а не стигматизуючий характер диференціації. Профілі є динамічними станами на континуумі розвитку, а не фіксованими типами. Результати формувальної роботи показують: близько 60% студентів вразливого профілю переходять до адаптованого після інтенсивної підготовки, що підтверджує пластичність профілів. Типологія розглядається як діагностична основа для цільового розвитку, а не селекції, що узгоджується з теорією формування здібностей через досвід [3].

Наша позиція ґрунтується на теорії соціального научіння А. Бандури [3], яка постулює, що більшість людських здібностей, включно з емоційною регуляцією та стресостійкістю, не є вродженими талантами, а формуються через досвід, спостереження за моделями та інтерпретацію власних станів. Якщо стресостійкість є вродженою рисою, то студенти з низькою стресостійкістю справді є «непридатними». Але якщо стресостійкість формується – а дослідження нейропластичності переконливо це підтверджують [1] – то низька стресостійкість є не вироком, а точкою старту для цілеспрямованого розвитку. Наш досвід форму-

вальної роботи показує, що систематичний тренінг емоційної регуляції, експозиція до стресових ситуацій у безпечному контролі (через VR-симуляції) та рефлексивна супервізійна підтримка можуть значуще підвищити стресостійкість навіть у студентів з початково низьким рівнем.

Водночас ми наполягаємо на відповідальному підході до допуску до самостійної практики. Професійна етика вимагає, щоб психолог не завдавав шкоди клієнту – це фундаментальний принцип, закріплений у всіх етичних кодексах психологічних асоціацій. У воєнному контексті, коли багато клієнтів переживають гостру чи хронічну травму, помилкові рішення психолога можуть мати особливо руйнівні наслідки: ретравматизація через некоректне втручання, загострення суїцидальних тенденцій через пропущені попереджувальні сигнали, порушення конфіденційності через панічну реакцію психолога на важкий матеріал. Тому ми вважаємо виправданим тимчасове обмеження самостійної практики для студентів з профілем «вразлива компетентність» до досягнення мінімального порогу стресостійкості під час інтенсивної підготовки. Це не покарання чи дискримінація, а турбота про безпеку як студента (який може отримати вторинну травму від передчасної експозиції до важких клієнтських випадків без достатніх регуляторних ресурсів), так і його майбутніх клієнтів.

Ми також хочемо підкреслити, що виявлена типологія не вичерпує всієї складності професійної готовності. Три профілі є спрощенням реальності для практичних цілей – щоб зробити гетерогенність студентів видимою та керованою для освітніх програм. Але кожен студент є унікальною конфігурацією сильних та слабких сторін, і профіль – це лише перше наближення, яке має доповнюватися індивідуальним аналізом. Наприклад, два студенти з профілем «функціональна адаптованість» можуть мати різні паттерни: один – високу когнітивну гнучкість при помірній стресостійкості, інший – високу стресостійкість при помірній когнітивній гнучкості. Обидва потрапляють у той самий профіль за загальним рівнем готовності, але потребують різних акцентів у підготовці. Тому ідеальна система підготовки має поєднувати диференціацію за профілями (групові програми для студентів з подібними потребами) з індивідуалізацією (врахування унікальних особливостей кожного студента).

Нарешті, ми хочемо звернути увагу на етичні виміри використання типології у практиці підготовки. Діагностика профілю не має бути «таємницею», відомою лише викладачам – студенти мають право знати результати діагностики та їх інтерпретацію. Більше того, залучення студентів до рефлексії власного профілю може бути потужним освітнім інструментом: усвідомлення власних сильних та слабких сторін є першим кроком до цілеспрямованого саморозвитку. Водночас діагностика має супроводжуватися чіткою комунікацією про динамічність профілів та можливості розвитку,

щоб уникнути самоздійснюваного пророцтва, коли студент, віднесений до профілю «вразлива компетентність», інтерналізує це як незмінну ідентичність та припиняє намагатися розвиватися.

Дослідження має кілька обмежень. По-перше, поперечний дизайн (*one-time cross-sectional design*) не дозволяє встановити каузальність та динаміку профілів: невідомо, чи профілі стабільні протягом навчання, чи формуються під впливом освітнього досвіду. Лонгітудне відстеження з повторними вимірами могло б виявити траєкторії розвитку та перевірити гіпотезу про можливість переходів між профілями під впливом цільових втручань.

По-друге, кейси-сценарії (ICC=0.87) не повністю еквівалентні реальній практиці: відсутність емоційного тиску та можливість обдумати відповідь можуть як завищувати (час на аналіз), так і занижувати (обережність через оцінювання) ефективність порівняно з живою консультацією. Доповнення спостереженням за реальними сесіями, супервізорськими та клієнтськими оцінками підвищило б екологічну валідність. По-третє, вибірка обмежена магістрантами шести українських університетів. Невідомо, чи типологія узагальнюється на досвідчених практиків, інші спеціалізації (організаційна психологія) чи культурні контексти. Кроскультурна валідація перевірила б універсальність типології. По-четверте, метод *k-means* передбачає чітку належність до одного профілю, тоді як реальність може включати проміжні та змішані варіанти. Методи латентного профільного аналізу чи *fuzzy clustering* виявили б нюанси, хоча для практичних цілей чітка класифікація зручніша. По-п'яте, воєнний контекст може впливати на розподіл: або через самовідбір (люди з низькою стресостійкістю рідше обирають професію), або через загальне зниження стресостійкості популяції. Порівняльне дослідження у різних контекстах виявило б ефект воєнного стану.

Висновки. Кластерний аналіз вибірки 287 магістрантів психології виявив три статистично значущі профілі готовності до прийняття рішень під стресом: «вразлива компетентність» (24,7%, $n=71$), «функціональна адаптованість» (56,4%, $n=162$) та «резиліентна майстерність» (18,8%, $n=54$). Профілі відрізняються за когнітивними, емоційно-регулятивними, мотиваційно-вольовими компонентами та ефективністю професійних рішень ($p < .001$; силует-коефіцієнт = 0.68). Теоретична новизна полягає у реалізації персонорізного підходу, що розглядає компоненти готовності як цілісні конфігурації різних типів фахівців. Типологія уточнює класичні моделі прийняття рішень [10; 14], доповнює нейрокогнітивні моделі стресу [1; 2] індивідуальними відмінностями у вразливості префронтальних функцій, розвиває транзакційну модель копіngu (Lazarus & Folkman, 1984) описом різних паттернів когнітивного оцінювання стресу. Практична цінність – обґрунтування диференційованого підходу з трьома траєкторіями. Критична вразливість чверті студентів ($M=32.1$, нижче порогу безпечної практики) вказує на системну прогалину освітніх програм. Профіль

«функціональна адаптованість» (56,4%) потребує систематичного тренінгу для стабільної ефективності. Профіль «резилієнтна майстерність» може виконувати менторську роль. Ключовий висновок: профілі є динамічними станами, що змінюються під впливом освітніх втручань, що відкриває можливість доказово обґрунтованого вдосконалення підготовки психологів через диференціацію освітніх траєкторій. Перспективними напрямками дослідження у цьому науковому полі можна вважати: лонгітудне відстеження траєкторій розвитку; апробацію диференційованих програм з рандомізованою оцінкою ефективності; вивчення психофізіологічних корелятивів через нейровізуалізацію; кроскультурну валідацію; дослідження довгострокових професійних наслідків (вигорання, задоволеність, утримання у професії).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Arnsten A. F. T. Stress signalling pathways that impair prefrontal cortex structure and function. *Nature Reviews Neuroscience*. 2009. Vol. 10(6). P. 410–422. DOI: <https://doi.org/10.1038/nrn2648>.
2. Arnsten A. F. T. Stress weakens prefrontal networks: Molecular insults to higher cognition. *Nature Neuroscience*. 2015. Vol. 18(10). P. 1376–1385. DOI: <https://doi.org/10.1038/nn.4087>.
3. Bandura A. *Self-efficacy: The exercise of control*. New York : W.H. Freeman and Company, 1997. 604 p.
4. Carleton R. N., Norton M. A., Asmundson G. J. G. Fearing the unknown: A short version of the Intolerance of Uncertainty Scale. *Journal of Anxiety Disorders*. 2007. Vol. 21(1). P. 105–117. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2006.03.014>.
5. Carleton R. N., Sharpe D., Asmundson G. J. G. Anxiety sensitivity and intolerance of uncertainty: Requisites of the fundamental fears? *Behaviour Research and Therapy*. 2016. Vol. 45(10). P. 2307–2316. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.04.006>.
6. Carver C. S., Scheier M. F., Weintraub J. K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2010. Vol. 56(2). P. 267–283. DOI: <https://doi.org/10.1037//0022-3514.56.2.267>.
7. Connor K. M., Davidson J. R. T. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*. 2003. Vol. 18(2). P. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.1002/da.10113>
8. Gratz K. L., Roemer L. Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 2004. Vol. 26(1). P. 41–54. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94>.
9. Gross J. J., Jazaieri H. Emotion, emotion regulation, and psychopathology: An affective science perspective. *Clinical Psychological Science*. 2014. Vol. 2(4). P. 387–401. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/2167702614536164>.
10. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47(2). P. 263–291. DOI: <https://doi.org/10.2307/1914185>.
11. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, appraisal, and coping*. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p. <https://archive.org/details/stressappraisal0000laza>.
12. Lovibond P. F., Lovibond S. H. The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*. 1995. Vol. 33(3). P. 335–343. DOI: [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-u](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u)
13. Martin M. M., Rubin R. B. A new measure of cognitive flexibility. *Psychological Reports*. 1995. Vol. 76(2). P. 623–626. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.2466/pr0.1995.76.2.623>.
14. Simon H. A. A behavioral model of rational choice. *The Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69(1). P. 99–118. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/1884852>.

Дата першого надходження статті до видання: 11.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026